

Antano Maceinos požiūris į naująsias pedagogikos sroves

Stasė Valatkienė

Docentė socialinių mokslų (edukologijos) daktarė
Architektų g. 12–15
Tel.: d. (85) 244 76 91, n. 244 76 81

Straipsnyje atskleidžiamas Maceinos požiūris į reformistinį pedagoginį sąjūdį Vakaruose XX a. pradžioje. Pasitelkus lyginamąją analizę pateikiama Antano Maceinos naujųjų pedagogikos srovių klasifikacijos samprata, požiūris į pedagogikos istoriją. Pabrėžiama, kad autorius buvo gerai susipažinęs su užsienio mokyklos patirtimi, nuodugniai išstudijavęs moderniosios pedagogikos sroves, jų mokyklų (G. Keršenšteinerio, H. Gaudigo, G. Vynekeno ir kt.) praktiką. Pateikiamas išsamus A. Maceinos išskirtų srovių (transcendentinės, psichologinės ir vitalinės) apibūdinimas. Pažymima, kad jis ne tik smulkiai išnagrinėjo sroves kritinės analizės aspektu, bet ir išskyrė jų stiprybes ir silpnybes. Pabrėžiama, kad A. Maceina ypač aštriai pasisako prieš pedagoginį vitalizmą, nepritaria aklam užsienio patirties kopijavimui, vykdant švietimo reformą Lietuvoje.

Pagrindiniai žodžiai: srovės, modernioji pedagogika, pasaulėžiūra, natūralizmas, humanizmas, teizmas, transcendentinis, psichologinis, vitalinis.

Įvadas

Šiandieną, pedagogikos istorijai, kaip ir apskritai istorijos mokslui atsidūrus užribyje, A. Maceinos dėmesys mokyklos ir pedagoginės minties raidos tendencijoms ne mažiau reikšmingas, negu jo gyvenamuoju metu.

Mūsų dienomis labai svarbi A. Maceinos pedagogikos istorijos samprata. Autorius pabrėžia, kad pedagogikos istorija – tai ne statinis atskirų teorijų pateikimas, o dinaminis ugdymo aprašymas bėgant laikui (Maceina, 2002, p. 658). Pasisako prieš šaltą, negyvą „senienų registravimą“. Jo pedagogikos istorijos sampratoje pabrėžiamas būtinumas sintetini-

ti problemų istoriją, ugdymo praktikos istoriją ir pedagogų istoriją. Tik šių trijų sričių sintezė padeda atskleisti ugdymo visumos raidą. (Šiandien ugdymo klausimai dažnai nagrinėjami apeinant istorinį principą, sintezės metodą.) Kita vertus, tik ugdymas kultūros vyksmą daro nuolatinį ir nepertraukiamą.

Labai svarbus A. Maceinos teoriškai pagrįstas pasaulėžiūros principas pedagogikoje. Pasak mokslininko, kiekvieno pasaulėžiūra turi savo pedagogiką, ir kiekviena pedagogika turi savo pasaulėžiūrą. Pirmasis šį principą iškėlė Platonas. Šį principą dažniau turėtų prisiminti ir šiuolaikinė mokykla. Ne vel-

tui Maceina pabrėžia, kad „kintant tautos arba amžiaus pasaulėžiūrai, kinta ir ugdymas“ (Maceina, 2002, p. 661). Reikšminga Maceinos mintis, kad „naujųjų laikų pedagoginis sąmyšis atsirado ne tiek dėl pedagogų gausumo, kiek dėl pasaulėžiūrinio sąmyšio“ (Maceina, 2002, p. 665).

Labai svarbus ir pedagoginio sintetizmo principas – autorius stengiasi sintetiškai pateikti ugdymo visumos istoriją. Sintetinio principo laikosi analizuodamas naująsias pedagogikos sroves. Maceinos srovių klasifikacijos samprata grindžiama būtent sintetiniu principu. Trys išskirti pasaulėžiūros tipai aprėpia visas moderniosios pedagogikos sroves. Taigi jo klasifikacija ir originali, ir mokslškai pagrįsta. Viena vertus, tai rodo mokslinę pedagoginę autoriaus kompetenciją naujosios pedagogikos atžvilgiu. Kita vertus, nors „įvairios srovės srovelės nesiduoda palenkiamos kuriam nors vienam principui“ (Maceina, 2002, p. 667), toks pagrindas rastas.

Tyrimo tikslas. Lyginamosios analizės aspektu atskleisti ir pagrįsti A. Maceinos požiūrį į moderniosios pedagogikos sroves XX a. pradžioje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Trumpai apžvelgti reformistinį pedagoginį sąjūdį Vakaruose XX a. pradžioje ir jo idėjų atgarsį Lietuvoje.
2. Atskleisti A. Maceinos poziciją dėl Lietuvos švietimo reformos.
3. Panagrinėti autoriaus pateiktus pasaulėžiūrų ir pedagogikos tipus.
4. Paanalizuoti mokslininko naujųjų srovių klasifikacijos sampratą ir jo išskirtas sroves.
5. Išryškinti Maceinos požiūrį į moderniosios pedagogikos sroves.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros šaltinių istorinė ir lyginamoji analizė, sintezė, interpretavimas ir vertinimas.

Reformistinis pedagoginis sąjūdis Vakaruose XX a. pradžioje ir jo idėjų atgarsis Lietuvoje

1918–1940 m. Lietuva buvo atvira užsienio pedagoginėms idėjoms, kurių veikiamos formavosi tokios modernios teorijos kaip S. Šalkauskio pilnutinio ugdymo sistema, J. Vabalio-Gudaičio konstrukcinės sąveikos pedagogika, A. Maceinos ugdymo kaip daugiaplanio reiškinių, kaip kūrybos teorija, A. Šerkšno mokyklinės bendruomenės, J. Laužiko švietimo pertvarkos koncepcija ir kt.

XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje Vakarų Europoje ir JAV vykę ekonominio, socialinio, politinio gyvenimo pokyčiai, mokslo ir technikos pasiekimai iškėlė naujus reikalavimus mokyklai – ugdyti iniciatyvias, savarankiškas, kūrybingai mąstančias asmenybes, gebančias taikyti žinias pakitusiomis sąlygomis. To meto tradicinė Herbarto mokykla, atitrūkusį nuo gyvenimo, vaiko psichologijos, naujų gyvenimo poreikių patenkinti negalėjo. Kūrėsi naujas pedagoginis sąjūdis mokyklai reformuoti. Daug diskutuojama, keliamos įvairios idėjos, ieškoma naujų būdų mokyklai pertvarkyti. Apskritai, siekiama pakeisti požiūrį į vaiką, mokymo turinį ir organizavimą, pedagoginius santykius ir kt. Kuriasi įvairių pedagoginių srovių, keliančių savas idėjas, teorijas. Tų teorijų pagrindu steigiamos vadinamosios naujosios mokyklos; pirmoji tokia mokykla įsteigta 1889 m. Anglijoje Abbotsholme (Redie).

Mokslininkai tas sroves studijuoja, analizuoja, pateikia įvairių jų klasifikacijų. Vienos jų labiau teorinės filosofinės (A. Maceina,

L. Jovaiša ir kt.), kitos labiau atspindi mokyklos praktiką (A. Herget). Remiantis A. Herget požiūriu, ryškiausias pedagoginės srovės: G. Keršenšteinerio (Kerschensteiner, 1854–1932) darbo mokyklos ir pilietinio auklėjimo pedagogika; A. Lajaus (Lay, 1862–1926), E. Meimano (Meumann, 1862–1915) eksperimentinė; A. Lajaus „veiksmo pedagogika“; H. Gaudigo (Gaudig, 1860–1923) asmenybės; F. Fiorsterio (Foerster, 1869–1966) moralinio auklėjimo; L. Gurlito (Gurlitt, 1855–1931) meninio auklėjimo; P. Natorpo (Natorp, 1854–1924) socialinė; F. Nyčės (Nietzsche, 1844–1900) individualistinė; Dž. Diuji (Dewey, 1859–1952) pragmatinė. Mokyklų pertvarkai turėjo įtakos ir kitos srovės: progresyvistinė pedagogika JAV (F. Parkeris); egzistencialistinė (S. Neilas, 1883–1973); pagaliau R. Šteinerio (1861–1925) Valdorfo pedagogika; M. Montessori (1870–1952) metodas ir kt.

Žymus šveicarų pedagogas, profesorius A. Ferjeras (Ferriere, 1879–1960) naująsias sroves apibendrinęs, susistemino, sujungė į vadinamąją „naujojo ugdymo“, „naujosios mokyklos“ arba „aktyviosios mokyklos“ kryptį, kuri yra visų srovių idėjų sintezė.

Lietuvoje šios srovės buvo įvairiai traktuojamos ir vertinamos. Dėl jų vyko plačios diskusijos. Maceina irgi neliko nuošalyje. Studijuodamas Šveicarijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, gerai susipažino su „naujojo ugdymo“ sąjūdžiu, nuodugniai išanalizavo jo sroves (Keršenšteinerio, Gaudigo, Gurlito, Natorpo ir kt.) ir naujųjų mokyklų praktiką (darbo mokyklos, G. Vynekeno ir kt.), gilinosi į egzistencializmą, fenomenologiją, vertybių teorijas ir kt.

Mokslininkas, analizuodamas bei vertindamas pedagogikos sroves, siekia objektyvumo, tikslumo, mokslinio pagrindimo. Pastebi silpnybes ir stiprybes. Ypač autoriui imponuoja

Keršenšteinerio pedagogika, kurią vertina dvejopai: kritikuoja darbo mokyklą už perdėtą dėmesį ekonomikai, tačiau vertina vokiečių pedagogo idėjas siekti aukštesnių ugdymo tikslų – kultūrinių, socialinių, vertybinių. Abu mąstytojus artina ir tautinio auklėjimo idėjos. Reikėtų pabrėžti, kad Maceina kūrė savo tautinio auklėjimo teoriją ne tik veikiamas S. Šalkauskio, bet ir Keršenšteinerio, Fiorsterio, Šprangerio.

Apskritai, Maceinos ir Keršenšteinerio ugdymo sampratos turi daug sąlyčio taškų – požiūris į mokytoją, ugdymo tikslus, mokymo metodus, pagaliau į tautinį auklėjimą. Maceinos manymu, Keršenšteinerio ugdymo samprata, jo darbo mokyklos metodai tinka ir Lietuvos mokyklai. Kita vertus, autorius kritikuoja naująsias sroves dėl ugdymo priemonių, metodų, išorinių vaiko veiksmų pervertinimo ir dėl nepakankamo dėmesio ugdymo tikslams, dvasiniams vaiko poreikiams.

A. Maceinos pozicija dėl Lietuvos šveitimo reformos

Maceiną ypač jaudino, kuria kryptimi pasuks Lietuvos mokykla, kaip ją veiks naujosios srovės, pagaliau kaip naujos pedagoginės idėjos derinsis su tautiniu auklėjimu. Reformuojant Lietuvos mokyklą, jis dalyvavo įvairiose diskusijose, o ypač rengiantis 1936 m. švietimo reformai. „Lietuvos mokykloje“, „Židinyje“ išspausdino keletą straipsnių, skirtų reformai. Vieno jų net pavadinimas daug pasakantis – „Kur krypta dabartinis ugdymas“. Autorius pateikia ir savo reformos modelį – tankus pradinųjų mokyklų tinklas (kas du kilometrai – mokykla); dvylika metų trunkantis bendrasis lavinimas; daug bibliotekų, skaityklų. Maceina skatino rūpintis kiekvienu tautos talentu, ugdyti kiekvieną jos narį, kadangi, pasak auto-

riaus, tautai reikia savo mokslininkų, menininkų ir šventųjų.

Gilios pedagogikos žinios leidžia Maceinai pateikti tradicinės ir naujosios mokyklų lyginamąją analizę. Autorius pasigenda pedagoginės sąveikos tiek tradicinėje, tiek naujoje mokykloje: „ugdytojo pedagogikoje“ – aktyvus mokytojas, „ugdytinio pedagogikoje“ – mokinys. Vis dėlto Maceina yra „ugdytojo“ pedagogikos, kuriai būdinga ugdomasis pedagogų autoritetas, pusėje. Taip pat pasisako už Herbarto auklėjamojo mokymo principą. Tačiau tradicinėje mokykloje autorius pasigenda jaunuolio pedagogikos, pabrėžia, kad jaunuolis paliktas vienas aplinkos įtakoms, kaltina mokyklą ir dėl menko ugdymo, kaip kūrybos supratimo. Kita vertus, Maceina, kaip ir Keršenšteineris, F. Egersdorferis, Gaudigas, pritaria vaiko aktyvumą skatinantiems metodams.

A. Maceinos pedagogikos tipai, naujųjų srovių klasifikacija ir požiūris į jas

Kalbant apie Maceinos naujųjų srovių klasifikaciją, iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad ji siaura, neapima visų srovių. Išankstinė nuostata būtų klaidinga. Autorius, ypač akcentuodamas pasaulėžiūros principo svarbą pedagogikoje, pabrėžia, kad „moderniosios pedagogikos srovės ir srovelės yra pasaulėžiūros srovės, o jos atstovai – pasaulėžiūros atstovai“ (Maceina, 2002, p. 348). Srovių gausą sieja su pasaulėžiūrų įvairumu. Pasak autoriaus, visiems istorinio vystymosi etapams būdingi trys pasaulėžiūros tipai – natūralizmas, humanizmas, teizmas. Pagal juos formuojasi ir pedagogikos tipai, kadangi pasaulėžiūra kuria idėjas, o pedagogika jas įgyvendina. Jų sąveika yra stipri. Pasaulėžiūra lemia ir pedagoginius

tikslius. Autorius pažymi, kad pasaulėžiūros veikiami ugdymo istorijos raidoje susikūrė *trys pedagoginiai tipai – pedagoginis natūralizmas, pedagoginis humanizmas ir pedagoginis teizmas*. Šie trys tipai ir apima visas naujasias pedagogikos sroves, nors faktiškai Maceinos klasifikacijoje išskiriamos tik *trys srovės – vitalinė pedagogika, psichologinė ir transcendentinė*.

Taigi Maceina ypač pabrėžia, kad XX a. pradžios moderniosios pedagogikos naujosios srovės grindžiamos trijų pedagoginių tipų – pedagoginio natūralizmo, pedagoginio humanizmo ir pedagoginio teizmo – pasaulėžiūra. Tačiau nuodugniau paanalizavus autoriaus moderniosios pedagogikos sampratą aiškėja, kad kiekvieną srovę veikia viena iš trijų pasaulėžiūrų – natūralizmas, humanizmas ar teizmas – pagal išskirtus kriterijus: ugdymo esmė, pagrindinė funkcija, svarbiausios gėrybės ir ugdymo tikslai. Antai pedagoginis humanizmas turi įtakos socialinei pedagogikai (Natorpas), asmenybės (Gaudigas), eksperimentinei (Meimanas, Lajus, E. Klaparedas, V. Džemasas, M. Montesori) ir kultūros (E. Šprangeris, T. Littas, V. Flitneris ir kt).

Daugelis XX a. pradžios srovių buvo veikiamos atgimusio pedagoginio natūralizmo, kurį pirmasis teoriškai pagrindė Ž. Ž. Ruso, – E. Key „laisvasis auklėjimas“, individualistinė, pozityvistinė (H. Spenseris), vitalinė pedagogika, įvairios „darbo mokyklos“ pakraipos ir kt. Pedagoginio teizmo idėjos atsispindi Otto Vilmano, F. Fiorsterio (moralinio auklėjimo pedagogika) darbuose. Šiandien rimčiausio dėmesio verta smulki Maceinos pateiktų trijų srovių – transcendentinės, psichologinės ir vitalinės pedagogikos – analizė.

Transcendentinei pedagogikai būdingi religiniai motyvai, religinė pasaulėžiūra. Vienas jos principų, pateiktas Platono, – „nėra nieko

dieviškesnio kaip ugdymas“. Pasak Maceinos, transcendentinis bruožas ugdant pasireiškia tada, kai žmonių gyvenime atsiranda stiprus išganyto ilgesys (Maceina, 2002, p. 413), nes tuomet ugdymas tampa šventa pareiga, o ugdytojas veikia aukštesnės valios vardu.

Ši srovė ryški įvairių kraštų krikščioniškojoje pedagogikoje. Žymiausi moderniosios pedagogikos katalikiškos pasaulėžiūros atstovai – Fiorsteris, moralinio auklėjimo pedagogikos pagrindėjas, išaukęs iš humanistinės etikos, ir E. Šprangeris – iš humanistinės metafizikos. Jo ugdymo teorija grindžiama „dvasios filosofija“, pasak kurios dvasia nėra vienalytė, o turi savo struktūrą. Šprangeris yra pateikęs šešetą dvasios struktūrų arba asmenybės tipų – teorinį, estetinį, religinį, socialinį, politinį (jėgos, prievartinį) ir ekonominį. Maceiną ši dvasios struktūrų, tipų teorija labai domino. Gerai ją išstudijavęs, papildė nauju, labiau sintetintu skirstymu, grindžiamu pasaulėžiūros principu. Pasak Maceinos, natūralistinė dvasios struktūra apima ekonominį ir politinį tipus (jų pagrindas – gamtos pradai – medžiaga, jėga.), humanistinė – teorinį (tiesa), estetinį (grožis) ir socialinį (meilė), jų pagrindas – dvasios pradai. Ir teistinei dvasios struktūrai priskiriamas religinis tipas, jos pagrindas – Dievas.

Maceiną labai domino Fiorsterio keliamos socialinės ir etinės pedagogikos problemos, grindžiamos giliu humanizmu, psichologija ir etika. Jaudino Fiorsterio rūpestis dėl nuolat gilėjančios žmogaus dvasios krizės. Maceina, pabrėždamas religinio auklėjimo svarbą, remiasi O. Vilmano idėja, kad religinis ugdymas nėra mokymo šaka šalia kitų, bet kamienas, kuris laiko visas kitas šakas.

Analizuodamas transcendentinę pedagogiką, Maceina apibūdina ir *pedagoginį teizmą*.

Pagrindinis jo principas – normatyvinis, funkcija – auginimo, tikslas – šventumas, dvasios žmogus. Išskiria kelias jo kryptis: filosofinę (S. Šalkauskis); didaktinę (O. Vilmanas, F. Eggersdorferis); dorinę (Fiorsteris) ir grynai religinę – specialus religinis ugdymas (L. Boppas, Stonneris). Maceina, apibendrinamas transcendentinę pedagogiką, pažymi, kad „visą katalikų pedagoginį veikimą galima būtų priskirti šiai srovei“ (Maceina, 2002, p. 414).

Psichologinė pedagogika, kita Maceinos išskirta srovė, kurią vertina dvejopai. Teigiamai – už jos vaizdaus mokymo, skaitymo, skaičiavimo, mokymo metodų, atminties, dėmesio, mokinių nuovargio ir gabumų tyrinėjimus. Neigiamai – dėl nepakankamo dėmesio ugdymo tikslams, gėrybėms ir vertybėms, apskritai, auklėjimo problemoms. Psichologinės pedagogikos pagrindėju laikomas F. Herbartas. Jis ugdymą grindė psichologija (metodus ir priemones), ir etika (normas ir tikslus). Tačiau XIX a. antrojoje pusėje psichologija tolsta nuo etikos ir artėja prie pozityvizmo (Spenseris), radusio atgarsį ir Lietuvoje (Šliūpas). Įsigalėjus pedagoginei psichologijai, grindžiamai natūralizmo pasaulėžiūra, susilpnėja pedagoginis humanizmas. Tačiau neilgai trukus dėl kelių priežasčių humanizmas vėl atgyja. Keičiasi psichologijos pobūdis. Šalia gamtamokslinės psichologijos atsiranda dvasiamokslinė, rašo autorius. Atomistinė (pradų, dalių) psichologija užleidžia vietą visumos psichologijai, kuri labiau atitinka humanistinę pasaulėžiūrą. Vertindamas šią srovę, Maceina pabrėžia, kad ji daug pasiekė tirdama metodiką, vaiko psichines savybes, tačiau apleido auklėjimo sritį – tikslus, gėrybes ir vertybes.

Vis dėlto daugiausia rūpesčių Maceinai kelia **vitalinė pedagogika**. Pateikiamos šios srovės istorinės ištakos. Nagrinėdamas ją istori-

niu aspektu, autorius atkreipia dėmesį, kad nei senovėje, nei viduramžiais, nei Renesanso ir Apšvietos laikais vitalinės vertybės nebuvo pagrindinės, svarbiausios, kaip tai atsitiko XX a. pradžioje, kai vitalinis pradus labai nusvėrė dvasinį. O vitalinis pradus, aiškina autorius, nusveria tikslai ten ir tikslai tada, kai vitalinės vertybės tampa vertybėmis savyje ir sau. Vitalinė pedagogika grindžiama natūralizmo pasaulėžiūra. Ugdymo esmė – padėti prigimčiai; pagrindinė funkcija – auginimas, gėrybės – gamtinės, realinės kultūros; tikslas – gamtažmogis. Dvasios lavinimas pajungiamas kūno lavinimui. Ugdymo tikslai, vertybės, gėrybės yra kūniškos prigimties, o transcendentinės srovės vertybės – dvasinės prigimties. Vitalinio ugdymo akstinas – kraujo balsas, o ne dvasios noras išsiskleisti, pabrėžia autorius.

Nors pedagoginio vitalizmo apraiškų buvo visais laikais, pirmasis jį teoriškai pagrindė ir įtvirtino N. Makiavelis (1469–1527) veikale „Kunigaikštis“ (1513 m.). Tai pirmoji vitalinės pedagogikos teorija, visai atvirai garbinanti, aukštinanti kūno jėgą, klastą, smurtą, veidmainystę, cinizmą. Skatinama, siekiant tikslo, nepaisyti jokių moralinių principų. Maceina, kaip ir S. Behnas, Makiavelį vadina „tironiškojo idealo dainiumi“ (Maceina, 2002 p. 433).

Kitas vitalinio ugdymo skleidėjas – F. Nyčė (1844–1890), paskelbė nihilistinę gyvenimo filosofiją. Pagrindinis jo principas – neigimas. Jis išjuokia ir atmeta dorines normas, dvasines vertybes, o kelia ir šlovina tik biologinę žmogaus prigimtį. Pagrindinis siekis – būti antžmogiu, viešpatauti. Jo antžmogis nelinkęs nusilenkti nei gėriui, nei Dievui. Tai raudonveidis, sveikas, karingas, stiprus, gražus, išdidus, tvirtas, galingas barbaras. Ir Makiavelio, ir Nyčės herojai galybės semiasi iš vitalinio prado, nors vienas labiau politikas, kitas – estetas. Abu jie grynos rasės, kilnaus kraujo.

Maceina pabrėžia, kad vitalinės vertybės istorijos raidoje palengva įsitvirtina pagrindinių vertybių sistemoje, – šalia šventumo, gerumo – kūno gyvastingumas, kraujo kilnumas, naudingumas. Įdomią paralelę jis išveda tarp žmogaus ir „kitų gyvių“, kurie vertinami tik pagal vitalines vertybes. Bet žmogus – ne tik gyvis, jis – kūnas ir dvasia. Todėl įvertinti žmogų nepakanka vitalinių vertybių – kūno gyvastingumo, gražumo, naudingumo. Virš jų iškyla dvasingumas, šventumas ir kt.

Maceina daro visiems laikams reikšmingą, psichologiškai pagrįstą išvadą, – vitalizmas taip stipriai veikia žmogų, kad pagrindiniais jo gyvenimo uždaviniais tampa kūno išlaikymas, išvystymas, išstobulinimas ir nieko daugiau (Maceina, 2002, p. 435). Mokslininką taip pat labai jaudino tuo metu plačiai paplitęs rasistinis ugdymas, vadinamoji rasių teorija, kur ugdymas tradicine prasme pakeičiamas „biologiniu veislės gerinimu“ (Maceina, 2002, p. 436).

Maceina apgailestauja, kad požiūris į sportą ir gimnastiką labai nutolo nuo senovės Graikijos šių dalykų supratimo. Ten kūno kultūra buvo pajungta dvasios kultūrai (kalokagatija – gražaus gerumo principas). Jei sportinis ugdymas – tik kūno dresūra, pažymi autorius, tuomet ugdomi tvirti, raumeningi, bet nedvasingi individai. Vitaliniam ugdymui nebūdinga kūno ir sielos tobulėjimo harmonija. Vyrauja sarkastiškas Mefistofelio šūkis – „paniekink protą ir mokslą, tą didžiausią žmogaus galybę“ (Maceina, 2002, p. 437). O jei idealioji kultūra ir pripažįstama, teigia autorius, ji sumenkinama – mokslas netenka savo kilnumo, menas virsta kiču, dorovė sureliatyvinama (Maceina, 2002, p. 438).

Taigi vitalinė pedagogika, skelbdama jėgos kultą, šlovindama kūno gyvastingumą, kraujo balsą, ugdo kultūrai pavojingus barba-

rus. Paneigiant idealiąją kultūrą, pažymi autorius, nutraukiami ryšiai su praeitimi, istoriniu tautos likimu. O juk kiekvienos tautos gyvenime susikryžiuoja praeitis, dabartis, ateitis. Apie praeitį reikia žinoti, nes ji savo palikimu gyvena mumyse, nesvarbu, žinome tai ar ne, rašo Antanas Paplauskas-Ramūnas.

Taigi Maceina moderniosios pedagogikos naujosiose srovėse matė ne tik pažangą (atsigręžimas į vaiką, ugdymo psychologizacija ir kt.), bet ir grėsmes, ypač vitalinėje pedagogikoje. Daug tuometinio ugdymo problemų neišspręsta iki šių dienų, o tapo dar aštresnės, aktualesnės negu tuomet.

Išvados

1. Pastaruoju metu, pedagogikos istorijai vėl atsidūrus užribyje, A. Maceinos dėmesys mokyklos ir pedagoginės minties raidos tendencijoms ypač reikšmingas ir dėl srovių klasifikacijos, ir dėl požiūrio į jas, ir dėl pedagogikos istorijos mokslo sampratos. Maceina ne tik kruopščiai išanalizavo naujas sroves, bet ir objektyviai jas įvertino, išskyrė jų silpnybes ir stiprybes.

2. Maceinai ypač rūpėjo Lietuvos švietimo reforma, jį nuolat jaudino klausimas, kuria linkme pasuks mūsų mokykla, kaip ją veiks moderniosios pedagogikos idėjos. Gilios pedagogikos istorijos žinios leido jam pateikti tradicinės ir naujosios mokyklos lyginamąją analizę. Abiejų tipų mokyklose Maceina pasigenda pedagoginės sąveikos. Tradicinėje – per maža jaunuolio pedagogikos, menkas ugdymo kaip kūrybos supratimas. Naujosios mokyklos stiprybė – pagarba vaikui, ugdymo psychologizavimas, mokymo aktyvinimas; silpnoji vieta – išorinių vaiko veiksmų pervertini-

mas, nepakankamas dėmesys doriniam auklėjimui, dvasiniams vaiko poreikiams.

3. Maceina, kurdamas savo ugdymo koncepciją, daugeliu atžvilgių ne tik pritaria moderniosios pedagogikos idėjoms, bet jomis ir remiasi, – jo tautinio auklėjimo teorijai turi įtakos Keršenšteineris, Šprangeris, Fiorsteris. Kartu Maceina pateikia reikšmingą moksliskai pagrįstą naujųjų srovių klasifikacijos sampratą.

4. Nors autorius išskiria ir smulkiai nagrinėja tik tris sroves, visos kitos taip pat analizuojamos. Remdamasis pasaulėžiūros, sąveikos bei sintetiniu principais, visas sroves suskirsto pagal tris pasaulėžiūros tipus. Pedagoginis humanizmas veikia socialinę, eksperimentinę, asmenybės ir kultūros pedagogiką. Pedagoginis natūralizmas – „laisvajį auklėjimą“, individualistinę pedagogiką, pozityvistinę, vitalinę, darbo mokyklą. Pedagoginio teizmo idėjos atsispindi Fiorsterio moralinio auklėjimo pedagogikoje, O. Vilmano, Šprangerio darbuose.

5. Maceina, pabrėždamas religinio auklėjimo svarbą, remiasi O. Vilmano idėja, kad religinis ugdymas nėra viena iš mokymo šakų, o kamienas, kuris laiko visas kitas šakas. Vertindamas psichologinę srovę pabrėžia, kad ji daug pasiekė tirdama metodiką, vaiko psichines savybes, tačiau apleido auklėjimo sritį – tikslus, gėrybes ir vertybes.

6. Svarbi Maceinos sintetinė, apibendrinamoji išvada – vitalizmas taip stipriai veikia žmogų, kad pagrindiniais jo gyvenimo uždaviniais tampa kūno išlaikymas, išvystymas, ištobulinimas ir nieko daugiau. Taigi vitalinė pedagogika, skelbdama jėgos kultą, šlovindama kūno gyvastingumą, kraujo balsa, ugdo kultūrai pavojingus barbarus.

LITERATŪRA

- Fiorsteris F. Auklėjimas ir auklėjamas. Kaunas, 1928.
- Herget Ant. Svarbiausios pedagoginės srovės šių dienų gyvenime. Kaunas, 1923.
- Karčiauskienė M. Antanas Maceina apie ugdymo esmę ir naujas kryptis // Acta paedagogica Vilnensia. 1996, Nr. 3.
- Keršenšteinis G. Auklėtojo siela. Kaunas, 1938.
- Maceina A. Ideologiniai šių dienų pedagogikos pagrindai // Raštai. Vilnius, 2002, t. VIII.
- Maceina A. Kur krypta dabartinis ugdymas // Raštai. Vilnius, 2002, t. VIII.
- Maceina A. Pedagoginio vitalizmo problema // Raštai. Vilnius, 2002, t. VIII.
- Maceina A. Pedagogikos istorijos mokslas // Raštai. Vilnius, 2002, t. VIII.
- Maceinienė T. Pašauktas kūrybai / Antanas Maceina: filosofo asmenybės interpretacija. Vilnius: Aidai, 2000.
- Valatkienė S. „Naujojo ugdymo“ sąjūdis Vakaruose, jo idėjų atspindys Lietuvoje (1918–1940). Vilnius, 1997.

MACEINA'S POINT OF VIEW ON NEW PEDAGOGICAL TRENDS

Stasė Valatkienė

Summary

The article represents A. Maceina's point of view on modern pedagogical trends. The method of comparative analysis was employed to find Maceina's conception of classification of new pedagogical trends and his point of view on overall pedagogy's history. The author underlines that the scientist was well familiar with the experience of foreign school, studied deeply the modern pedagogy of the beginning of the twentieth century (G. Keršenšteinis, H. Gaudigo, G. Vynekeno and others). Maceina accentuated three pedagogical trends: transcendental, psychological and vital. He not only

analyzed the new trends critically, but also marked out their strong (research of child psychic qualities, teaching activization, respect for child) and weak (child's action overrating, unsatisfactory attention to children spiritual upbringing and to education purposes) sides. The article emphasizes that Maceina criticized pedagogical vitality and disapproved of the blind copying of foreign experience for Lithuanian education reform.

Keywords: pedagogical trends, modern pedagogy, pedagogical, transcendental, psychological and vital.

Iteikta: 2008 09 10

Priimta: 2008 10 05